

Croatian Journal of Philosophy 3, 2001: The Philosophy of John Rawls

---

Jolić, Tvrтко

Source / Izvornik: **Prolegomena : Časopis za filozofiju, 2002, 1, 89 - 91**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:261:821516>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2022-05-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

Jasno je da nas cjelina de Waalove rasprave postavlja pred mnoge probleme. Međutim, možda su najozbiljniji upravo oni koji se tiču našeg odnošenja prema životinjama. Ukoliko, naime, i kod nekih neljudskih vrsta prepoznamo određene sposobnosti za koje znamo da su sastavni dijelovi ljudskog morala, onda se izuzetno značajnim čini pitanje ljudskog moralnog ponašanja prema životinjama. U skladu s tim, autor ustvrđuje da je potrebno »... ponovo vrednovati tradicionalna gledišta koja su se tijekom duge povijesti razvila bez stvarnih alternativa i bez svijesti o osjećajnim i kognitivnim sposobnostima životinja« (str. 275). Može se reći da je autorova glavna namjera, na što i sam upućuje u prologu, ukazati širem čitateljstvu na novije spoznaje koje se tiču životinjskog ponašanja i sudjelovanja u životu grupe. To uspješno i ostvaruje putem razumljivih rasprava, brojnih primjera praćenih dojmljivim fotografijama i gotovo poetskih opisa životinjskih aktivnosti. Na ovaj način Frans de Waal, zasigurno, svojim nepretencioznim, no ne i manje znanstvenim stilom, jednako može privući

pažnju laika kao i znanstvenika različitih usmjerenja i interesa. Međutim, izgleda da ponovo filozofi i biolozi imaju najviše razloga za međusobnu raspravu. Naime, polemika oko uloge jednih i/ili drugih kada se radi o pitanjima morala ostaje i nadalje otvorena. Tome u nekoj mjeri pridonose i donekle proturječne tvrdnje autora. On, kao što je već istaknuto, na početku knjige zastupa zajednička istraživanja ovog područja, dok na koncu zaključuje da »... dolazimo do trenutka u kojem znanost može moral istrgnuti iz ruku filozofa« (str. 280).

Hrvatsko izdanje knjige *Prirodno dobro* odlikuje se korektnim prijevodom, ali i nekolicinom tiskarskih propusta. Budući da knjiga svakako predstavlja vrijedan interdisciplinarni doprinos inače oskudnoj ponudi recentne znanstvene literature u Hrvatskoj, zasigurno je treba preporučiti.

Lovorka Madarević

*Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Ulica grada Vukovara 68,
HR-10000 Zagreb
lmadjarevic@yahoo.com*

Croatian Journal of Philosophy: The Philosophy of John Rawls, Vol. I, No. 3, 2001, str. 187–374.

Treći broj časopisa *Croatian Journal of Philosophy* posvećen je filozofiji Johna Rawlsa, povodom tridesete godišnjice izlaska njegove knjige *Teorija pravednosti* (*A Theory of Justice*, 1971). Utvrđujući značaj tog i kasnijih Rawlsovih djela za političku filozofiju, etiku kao i istraživanje povijesti filozofije, suurednici ovoga broja, Carla Bagnoli i Elvio Baccharini, u uvodu ističu da je cilj osam članaka sakupljenih u ovom svesku »pomoći čitatelju da procjeni izvore, du-

binu i doseg Rawlsove filozofije«. Svi članci, izuzev onog Jonathana Wolffa, pojavljuju se ovdje po prvi put.

Kao uvod i pregled najvažnijih Rawlsovih djela poslužio je članak Sebastiana Maffettonea »John Rawls: An Interpretation«. On dijeli Rawlsovu filozofiju na dva perioda, pri čemu se prvi period poklapa s *Teorijom pravednosti*, dok se drugi dijeli na dio u kojemu je u središtu *Politički liberalizam* (*Political Liberalism*, 1993) i dio kojemu je u središtu

Pravo naroda (Law of Peoples, 1999). Kriterij podjele je osnovni teoretski model koji služi kao temelj za razradu načela pravednosti za određeni krug ljudi i problema. Maffettone pri tom inzistira na kontinuitetu Rawlsove filozofije koji pronalazi u njegovoj koncepciji liberalizma.

U gore navedenoj podjeli iz razmatranja je ispalo najnovije Rawlsovo djelo *Predavanja o povijesti filozofije morala (Lectures on the History of Moral Philosophy, 2000)* u kojemu su sakupljena njegova predavanja iz etike koja je održao na Harvardu u zadnjih trideset godina. Od posebnog je značaja tumačenje kantovskoga konstruktivizma u kojemu Rawls vidi korijene svoje teorije pravednosti. Carla Bagnoli u svojem tekstu »Rawls on the Objectivity of Practical Reason« raspravlja o standardima objektivnosti u etici, tvrdeći pritom da konstruktivizam postavlja više standarde objektivnosti nego njegovi rivali sentimentalizam i intuicionizam. Njezin je stav da se samo na temelju konstruktivnih moći praktičnog uma mogu postići kriteriji adekvatnosti etičke teorije, a budući da sentimentalizam i intuicionizam niječu mogućnost praktičnog uma, oni ne mogu zadovoljiti te kriterije.

Tekst drugog suurednika, Elvija Baccarina, »Rawls and the Question of Physician-Assisted Suicide« bavi se primjenom Rawlsove filozofije na danas posebno aktualno pitanje iz primijenjene etike. Baccarini ukazuje da Rawls podupire stav da je, pod određenim uvjetima, samoubojstvo uz pomoć liječnika u skladu s racionalnom koncepcijom dobra. Razmatrajući argumente nekih suvremenih filozofa koji to osporavaju na temelju Kantove formulacije kategoričkog imperativa po kojoj je čovjek svrha, a ne sredstvo, Baccarini ukazuje na slabosti njihove argumentacije.

Članci A. S. Ladena »Republican Moments in Political Liberalism« i Jonathana Wolffa »John Rawls: Liberal Democracy Restated« bave se dvama aspekti-

ma Rawlsove političke filozofije. Laden u svom članku pokušava dati rješenje Rawlsove »velike zagonetke« zašto politički liberalizam nije razrađen mnogo ranije. Prihvaćajući to Rawlsovo stajalište, Laden tvrdi da politički liberalizam ipak ima povijesne korijene. Međutim, ti korijeni ne sežu u liberalnu već u republikansku tradiciju, barem u onu kako je u novije vrijeme shvaćaju autori poput Q. Skinnera i P. Pettita. Wolff razmatra Rawlsov pristup ideji demokracije posvećujući posebnu pozornost Rawlsovu prijedlogu za rješenje sukoba dviju strategija obrane demokracije – instrumentalne i intrinzične. Rawls smatra da dvije obrane ne moraju nužno biti u sukobu. Po njemu, ljudi uključeni u demokratski proces ne smiju glasovati na temelju vlastitih interesa ili privatnog morala, nego isključivo kao građani, uzimajući u obzir potrebe drugih građana. Upravo ta uključenost u demokratske procese omogućava razvoj ljudi u građane. Wolff prihvaća ovaj argument, ali ga kritizira zbog njegove nerealističnosti.

Posebno mjesto u Rawlsovoj teoriji ima problem jednakosti kojim se bave i dva članka u ovom svesku. U članku »Rawls and Natural Aristocracy« Matthew Clayton razmatra odnos demokratske jednakosti po kojoj je načelo razlike ograničeno načelom pravične jednakosti mogućnosti i prirodne aristokracije koja načelo razlike ograničava samo načelom karijera otvorenih nadarenima. Iako Rawls zastupa demokratsku jednakost, Clayton ukazuje da neki od Rawlsovih argumenata ipak daju snažniju potporu prirodnoj aristokraciji. Namjera je Njevna Petrovića u članku »Personal Assets and Justice: Positive Argument« pružiti kritiku Rawlsova stajališta da mentalne i tjelesne moći pojedinca ne smiju odrediti veličinu njihovog imetka. Petrović se u svojoj kritici usredotočuje na pojedine premise koje leže u pozadini Rawlsova argumenta.

Za razliku od nekoliko prethodnih članaka koji se bave pojedinim problemima

unutar Rawlsove filozofije, Giovanni De Grandis u članku »Making Sense of *A Theory of Justice*« pristupa Rawlsovoj knjizi kao jednoj cjelini. Na pitanja je li Rawls individualist, kakvu ulogu imaju izvorni položaj i reflektivni ekvilibrij i je li Rawlsova teorija univerzalistička, odgovor je moguće dati samo ukoliko se razmotri cijela Rawlsova argumentacija. De Grandisu je namjera pojasniti, a ne braniti ili napadati Rawlsove stavove.

Na ovaj svezak časopisa može se gledati kao na svojevrsni uvod u filozofiju Johna Rawlsa. Obradujući pojedine teme, autori su se dotakli gotovo svih važnijih ideja koje je Rawls zastupao zadnjih trideset godina. Netko bi mogao prigovoriti da je premalo pozornosti da-

no, recimo, idejama izvornog položaja ili reflektivnog ekvilibrija, po kojima je Rawls i najpoznatiji. No, ovo nije uvod za početnike, tako da se pretpostavlja da čitateljstvo barem u minimalnoj mjeri poznaje te ideje o kojima već postoji obimna literatura. Umjesto toga, autori su svoju pažnju poklonili nekim manje istraženim temama kao i kritici pojedinih Rawlsovih stavova, što govori da će Rawlsova filozofija biti inspirativna i u godinama koje dolaze.

Tvrtko Jolić

*Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Ulica grada Vukovara 68,
HR-10000 Zagreb
tjolic@hrstud.hr*

Igor Primorac, *Filozofija na djelu: rasprave i ogledi iz praktične filozofije*, Hrvatsko filozofsko društvo (Biblioteka Filozofska istraživanja, knjiga 103), Zagreb, 2001, 208 str.

Autor je u svijetu vrlo ugledan filozof. Od 1983. profesor je filozofije u Jeruzalemu (The Hebrew University), a čest je gost na mnogim poznatim sveučilištima. Nekoliko je puta sudjelovao na međunarodnim simpozijima koje svake godine u mjesecu rujnu organizira časopis *Studia Hermeneutica* (urednici Erwin Hufnagel i Jure Zovko) na Filozofskom fakultetu u Zadru. Bavi se ponajviše općom i primijenjenom etikom, filozofijom prava te graničnim područjima morala, politike i prava. Objavio je više uspješnih knjiga, u posljednje vrijeme primjerice *Justifying Legal Punishment* (1989, 21997, prevedeno na hrvatski 1995. kao *Kazna, pravda i opće dobro*), *Ethics and Sex* (1999) te zbornike *Human Sexuality* (1997) i *Patriotism* (2002). Naša mu sredina posebno duhuje odlučan angažman za vrijeme agre-

sije na Hrvatsku kada je u svjetskoj javnosti raskrinkao ključnu ulogu srpskih intelektualaca u oblikovanju velikosrpske ideje i pozvao na bojkot.

Najnovija knjiga profesora Primorca na hrvatskom složena je od članaka objavljenih u posljednjih petnaestak godina na engleskom jeziku u najuglednijim svjetskim časopisima, s iznimkom članka o Millovoj obrani slobode. Članci su prema problemima kojima su posvećeni svrstani u tri tematske skupine.

U prvoj tematskoj skupini (str. 11–99) nalazimo četiri članka. U prvoj i ujedno najstarijoj raspravi, »Etika i laž«, autor analizira i uspoređuje shvaćanje laži u utilitarizmu, Kantovoj, Rossovoj i Hareovoj etici. Interpretacije se ne gube u detaljnim analizama, nego jezgrovito tumače pojedina stajališta i kritički iznose njihove slabosti i prigovore (»ne razli-